

บทที่ 5

ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของคนในชุมชนมิตรมงคล

การทดสอบกรอบความคิดความรู้สึกมั่นคงในชีวิตกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้

จากการศึกษาทดสอบ โดยแบ่งผู้ให้ข้อมูลทั้ง 27 คน ตามเกณฑ์ฐานะทางเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาได้ว่าเป็นข้อมูลภววิสัยหรือเป็นสิ่งที่ให้ข้อมูลมี หรือนัยหนึ่งอาจเรียกว่า เป็นความมั่นคงในชีวิตตามความหมายภววิสัย จากนั้น ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลในด้านอัตวิสัยหรือความคิดต่างๆ ที่เป็นเรื่องของสิ่งที่อยาก ผลการทดสอบกรอบความคิดพบว่า ข้อมูลเชิงประจักษ์ยืนยันกรอบความคิดความรู้สึกมั่นคงในชีวิต แต่การอธิบายข้อมูลเชิงประจักษ์ จำเป็นต้องมีการขยายความในแง่มุมรายละเอียดเพิ่มขึ้น ดังขอสรุปดังนี้

ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตกรณีกลุ่มคนยากจน

กลุ่มคนจนในชุมชนเป็นกลุ่มคนกลุ่มเดียวในชุมชนที่ได้ลงทะเบียนเพื่อรับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ จากการศึกษากลุ่มคนจนในชุมชนทั้ง 7 คน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนราว 10% ของคนทั้งหมดในชุมชน พบว่า คนจนในชุมชนมีแนวโน้มจะสะท้อนความรู้สึกมั่นคงในชีวิตมากกว่ากลุ่มคนชนชั้นกลางล่างและกลุ่มคนชนชั้นกลางกลางในชุมชนโดยเปรียบเทียบ การที่คนจนไม่ได้มีความคาดหวังหรือความอยากสูงนักนั้นจุดสำคัญมาจากการไม่ได้คิดเปรียบเทียบสถานะกับคนที่เหนือกว่า เพราะนั่นดูเป็นสิ่งที่ไกลห่างเกินไป แต่กลับเปรียบเทียบสถานะกับคนที่ยังยากจนกว่าที่อยู่นอกชุมชนหรือเปรียบเทียบกับสถานะของตนในอดีตที่ยากจนกว่าปัจจุบัน นอกจากนี้การยึดวิธีคิดที่ทำให้เกิดความพึงพอใจในตนเอง (เช่น เศรษฐกิจพอเพียง) ก็เป็นส่วนสำคัญทำให้กลุ่มคนจนที่ศึกษามีความรู้สึกมั่นคงในชีวิต ขอเล่าตัวอย่างกรณีป่าซ้อย ป่านวล และพี่พลอย

ป่าซ้อย : “ชีวิตทุกวันนี้มั่นคงอยู่แล้ว พอใจสบายใจ”(ป่าซ้อย, 2560, สัมภาษณ์)

ป่าซ้อย ผู้สูงอายุ มีอายุ 72 ปี มีรายได้ 700 บาทต่อเดือน จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และลูกสาวเป็นผู้เลี้ยงดู ไม่มีหนี้สิน ลูกชายป่าซ้อยอายุในวัย 50 ปี ไม่ได้ทำงาน แต่มาอยู่เป็นเพื่อนป่าซ้อย ป่าซ้อยได้รับสวัสดิการจากรัฐยามป่วยไข้ใช้บัตรทอง นอกจากนี้ป่าซ้อยได้รับเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เดือนละ 700 บาทแล้ว ป่าซ้อยยังได้รับสวัสดิการจากรัฐเช่น ไฟฟ้า ประปา รถเมล์ฟรี และไปลงทะเบียนคนมีรายได้น้อยตามกติการัฐจัดในปัจจุบันด้วย

บ้านของป่าซ้อยเป็นบ้าน 2 ชั้น ชั้นล่างสร้างด้วยปูน ชั้นบนเป็นไม้ ฝาบ้านและหลังคาเป็นสังกะสี สภาพบ้านเรือนเก่าทรุดโทรมฝนตกลมแรงก็รั่ว บ้านของป่าซ้อยปลูกบนเนื้อที่ 32 ตารางวา

สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน มีตู้เย็น 1 เครื่อง โทรทัศน์ 1 เครื่อง พัดลม 2 ตัว โทรศัพท์มือถือ 1 เครื่อง วิทยุ AM 1 เครื่อง

ป้าเล่าให้ฟังว่า ป้าเป็นคนกรุงเทพฯ แต่กำเนิด ป้าช่วยเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ชีวิตไม่มีมรดกอะไร มีแต่สองมือที่ทำงานดูแลเลี้ยงครอบครัว ก่อนหน้าที่จะมาอยู่ในชุมชนมิตรมงคล ป้าอาศัยอยู่บ้านที่เช่าหน้าดินหรือที่ดินดั้งเดิมที่ชาวชุมชนมิตรมงคลเคยอยู่ ต่อมาเจ้าของที่ดินต้องการที่ดิน ชาวบ้านจึงรวมตัวกันเพื่อหาที่อยู่ใหม่ ป้าช่วยได้เป็นหนึ่งในจำนวนตัวแทนชาวบ้าน เพราะการที่มีความสามารถกล้าคิด กล้าพูด กล้าเสนอความคิดเห็น และมีความเสียสละแก่ส่วนรวม หน้าที่ของป้าในเวลานั้นคือเจรจากับทางภาครัฐและกลุ่มองค์กรต่างๆ เพื่อหาทุนทางงบประมาณนำไปซื้อที่ดินในการสร้างชุมชนมิตรมงคลแห่งใหม่ ป้าได้มีโอกาสเดินทางไปร่วมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเครือข่ายชาวบ้านทั้งในพื้นที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดอยู่บ่อยครั้ง

ปัจจุบันป้ายังเป็น “อาสาสมัครสาธารณสุข” (อสม.) ของศูนย์ชุมชนมิตรมงคลด้วย ป้าเล่าว่ามีความภาคภูมิใจชีวิตการทำงานในอดีตของป้ามาก ป้าส่งลูกๆไว้ว่า เมื่อตนเสียชีวิตเมื่อไหร่ ให้เอารูปที่ถ่ายใส่ชุดอาสาสมัครสาธารณสุขไว้หน้าโลงศพ ในการสนทนากันหลายครั้ง ป้ามักเล่าถึงคติพจน์ประจำใจของป้าว่า “จะขอเป็นคนแก่ที่ไม่ทำตัวเหมือนไม้ฝุๆ แต่จะแก่แบบไม้แก่น” ความหมายของป้าก็คือ ถึงจะแก่ก็เป็นประโยชน์หรือทำประโยชน์ได้ เพราะไม้แก่ไม้แก่นเอาไปสร้างบ้านสร้างอะไรก็ได้ แต่ไม้ฝุนั้นไม่สามารถทำอะไรได้ จะเอาไปทำเชื้อฟืนยังไม่ได้เลย

ป้าช่วยรู้สึกชีวิตตนมีความมั่นคง โดยตนเห็นว่า ความมั่นคงในชีวิตนั้นคือการที่มีชีวิตที่กินได้ นอนหลับ ทำให้ตนพอใจในชีวิต “ชีวิตมั่นคงอยู่แล้ว เพราะมีความสุขกายสบายใจ” นอกจากนี้คุณค่าของครอบครัวหรือการมีครอบครัวอบอุ่นเป็นสิ่งที่ทำให้ตนรู้สึกมั่นคง ดังข้อความที่ว่า “ชีวิตไม่ได้มีความกังวล ทุกวันนี้ก็สบายใจไม่มีอะไรให้ห่วง เพราะลูกหลานเป็นฝั่งเป็นฝากันไปหมด เหลือลูกสาวคนเดียว แต่เขามีกงานทำเลี้ยงตัวเองได้และยังคอยมาดูแลป้า”

บุคลิกภาพหรือวิถีคิดของป้าช่วยเป็นประเด็นพื้นฐานที่มีความสำคัญ ป้าบอกว่า ตัวเองเป็นคนไม่คิดมาก “ไม่มีความหวังอะไรตอนนี้ ตนเป็นคนไม่ชอบคิดเปรียบเทียบชีวิตตนเองกับคนที่เหนือกว่า แต่คิดว่า ในสังคมยังมีคนที่แย่กว่าตัวเองอีกมาก ตัวเองเองยังมีบ้านของตัวเองอยู่”

ในเรื่องเวรกรรมนั้น ป้าเชื่อเรื่องของเวรกรรมว่ามีจริง โดยเห็นว่า เป็นเรื่องของแต่ละคน “เราทำมาอย่างนี้เราก็ต้องอยู่อย่างนี้”

ส่วนเรื่องคาดหวังในชีวิตไว้อย่างไรนั้น ป้าช่วยตอบว่า ไม่ได้คาดหวังอะไร ซึ่งตรงนี้ปัจจัยด้านวัยหรือการที่ เป็นผู้สูงวัยน่ามีส่วนสำคัญทำให้ไม่คาดหวังสูง

ป้าใช้เวลาว่างด้วยการดูโทรทัศน์บ้าง แต่ไม่ได้เจาะจงว่าชอบอะไรเปิดดูไปเรื่อยๆ ละครเพลง ข่าว นอกจากนี้ป้ายังหาความสุขทางใจด้วยการทำบุญใส่บาตรเสมอ

จากข้อมูลข้างต้น จะสังเกตได้ว่า ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของป้าช่วยนั้น เกิดจากการคิดเปรียบเทียบสถานะ 2 ประการ ประการแรก เปรียบเทียบสถานะของตนในอดีตกับสถานะของตนปัจจุบัน ในอดีตอยู่ชุมชนเดิม ไร่กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย แต่ปัจจุบัน มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเองจึงรู้สึกชีวิตตนดีกว่าเดิม ประการสอง เปรียบเทียบสถานะของคนนอกชุมชนที่ตนทราบว่ายังมีฐานะด้อยกว่า (ดังคำพูดที่ว่า “ในสังคมยังมีคนที่แย่กว่าตัวเองอีกมาก”)

ความคิดความเชื่ออย่างเรื่องเวรกรรมก็มีส่วนทำให้ป่าซ้อยยอมรับและพอใจสภาพที่เป็นอยู่นอกจากนี้การมีหลักคิดที่ภาคภูมิใจในตัวเองในด้านการเสียสละให้แก่ชุมชนตั้งแต่อดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ก็เป็นส่วนสำคัญที่ป่าซ้อยมีความพอใจในชีวิตของตน การตระหนักในคุณค่าชีวิตตนทำให้รู้สึกมั่นคงในชีวิต

บ้านวล : “ถึงจะจน ก็มั่นคง มีบ้านอยู่ ชีวิตไม่ต้องกลัวว่าใครจะมาไล่”(บ้านวล, 2560, สัมภาษณ์)

บ้านวล ผู้สูงอายุวัย 78 ปี มีรายได้ 700 บาทต่อเดือน จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และได้ไปลงทะเบียนเพื่อขอรับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ บ้านวลเกิดในกรุงเทพฯ ตอนเด็ก บ้านวลเรียนหนังสือถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 พ่อแม่ยากจน จึงไม่มีมรดกอะไร บ้านวลก็นิยมตนว่าเป็นคนจน ก่อนย้ายมาชุมชนมิตรมงคล บ้านวลก็อยู่ที่ชุมชนเก่าเช่นกัน บ้านวลบอกว่าการอยู่ชุมชนเดิมดีตรงที่การคมนาคมจะไปไหนก็คล่องตัวสะดวก ซึ่งตอนนั้นยังทำงานรับจ้างหาเงินได้ แต่สำหรับการอยู่ชุมชนปัจจุบัน บ้านวลบอกสบายใจ ไม่ต้องกลัวใครจะมาไล่ที่อีก

บ้านของบ้านวลเนื้อที่ 19 ตารางวา เป็นบ้านปูนชั้นเดียว อาศัยอยู่กับลูกสาว 2 คน รายได้จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเดือนละ 700 บาท ไม่เพียงกับพอรายจ่าย แต่ลูกให้ใช้และเลี้ยงดู บ้านวลมีหนี้สินซื้อที่ปลูกบ้าน 50,000 บาทซึ่งลูกเป็นผู้ผ่อนชำระ มีเงินเหลือออมในบัญชีเพียง 300 บาท ออมมาแล้ว 2 ปี บ้านวลบอกว่าเรื่องการพนัน (“ หวยกลอง”)⁶ หรือเล่นหวยใต้ดินนั้นนานๆครั้งส่วนทรัพย์สินที่มีคือโทรทัศน์ 1 เครื่อง โทรศัพท์ 1 เครื่อง พัดลม 2 ตัว

บ้านวลมองว่า ชีวิตตนรู้สึกมั่นคงตรงที่มีที่อยู่ของตัวเอง บ้านวลมองการมีชีวิตอยู่ไปวันๆ อย่างไม่โลก สิ่ง чтоช่วยไม่ให้วุ่นใจคือการยึดคำสอน “พอเพียง” ของในหลวงฯ

เรื่องความกังวล ก็เรื่องสุขภาพและเรื่องหาอาหาร เพราะต้องพึ่งพาลูก ใจหนึ่งปากก็คิดอยากทำงาน แต่มั่นยากเพราะอายุมากแล้ว

บ้านวลบอกว่า ตนเองเป็นคนไม่คิดเปรียบเทียบกับใคร “ไม่เปรียบเทียบ พอใจในสิ่งที่เราเป็น พอใจในสิ่งที่เรามี”

ชีวิตนี้ไม่ยากได้อะไร มีความพอใจในชีวิต คิดว่าดี ถึงจะจนก็ยังมีบ้านอยู่ ไม่ต้องกลัวว่าใครจะมาไล่

เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเวรกรรม บ้านวลตอบ คิดว่าเป็นเรื่องจริง แต่ทำอย่างไรก็ได้ ตนมีชีวิตอยู่มาได้แค่นี้ก็ดีแล้ว

ความคาดหวังในชีวิตของป่าคือ อยากถูกลอตเตอรี่รางวัลที่ 1 จะไปซื้อบ้านอยู่นอกชุมชน บ้านเราไม่สะดวก ยังไปไหนมาไหนลำบาก

บ้านวลยังกล่าวถึงความสุขของตน ยังอยู่ที่ใต้เส้าบาตรพระทุกเช้า

⁶ หวยกลอง มีผู้เกี่ยวข้องประกอบด้วย 4 ฝ่ายคือเจ้ามือ คนวิ่งกลอง คนจดหวยกลอง ผู้เล่น โดยเจ้ามือจะจัดทำอุปกรณ์ที่เฉพาะขึ้นมาเป็นกล่องสี่เหลี่ยมทึบ มีกุญแจล็อก คนวิ่งกลองแทงจะใช้มอเตอไซค์ เป็นพาหนะ นำมาวางไว้ที่จุดรับแทงเมื่อถึงกำหนดก็จะนำกุญแจจากเจ้ามือมาเปิดกล่อง เวียนอย่างนี้ 20 รอบ/วัน ตัวเลขที่เปิด 1-12 ออกครั้งละ 1 หมายเลข อัตราการเล่นเมื่อถูกจะได้รับ 10 เท่าของเงินที่แทง

จากสาระสำคัญของข้อมูลที่ป้านวลบอกเล่า จะเห็นความสอดคล้องกับในกรณีของป้าซ้อย ที่ไม่ได้เปรียบเทียบสถานะกับผู้ที่เหนือกว่า ในขณะที่เดียวกันได้เปรียบเทียบสถานะในอดีตกับปัจจุบัน ซึ่งทำให้มีความความรู้สึกมั่นคงในชีวิต นอกจากนี้การใช้หลักคิด “ความพอเพียง” ตามคำสอนของในหลวงรัชกาลที่ 9 มีส่วนช่วยให้ตนพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่

พี่พลอย : “ชีวิตนี้พอใจแล้ว ไม่อยากมีไม่อย่างได้ มันเป็นไปไม่ได้” (พี่พลอย, 2560, สัมภาษณ์)

พี่พลอย อายุ 48 เป็นแม่บ้าน อยู่บ้านเลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน พี่พลอยลงทะเบียนเพื่อขอรับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ครอบครัวพี่พลอยเป็นมุสลิม บ้านของพี่พลอยมีเนื้อที่ 19 ตารางวา เป็นบ้าน 2 ชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้ พี่พลอยอาศัยอยู่กัน 5 คน สามียและลูกหลาน สามียให้เงินรายได้ต่อเดือน 9,000 บาท ซึ่งก็ใช้จ่ายหมดต่อเดือน ไม่มีเงินเก็บออม มีหนี้สินในการผ่อนบ้าน 60,000 บาท ทรัพย์สิน มีโทรทัศน์ 1 เครื่อง โทรศัพท์ 1 เครื่อง ตู้เย็น 1 เครื่อง เครื่องซักผ้า 1 เครื่อง พัดลม 3 ตัว

พี่พลอยไม่มีมรดกใดที่ได้รับจากพ่อแม่ นอกจากมีสิทธิในที่ดินปลูกบ้านสืบทอดโดยแทนชื่อพ่อแม่ในชุมชนมิตรมงคล

ในประเด็นความรู้สึกมั่นคงในชีวิต พี่พลอยมองว่า อยู่ที่จะคิดอย่างไร ด้านการเงินตนไม่มีเหลือใช้ มีแต่หนี้ แต่ในเมื่อตนไม่ได้ทำงานหาเงิน เพราะลูกให้อยู่บ้าน เลี้ยงหลาน บวกกับตนมองว่าตนเองแก่แล้ว จะไปคาดหวังอะไรไม่ได้ไม่มากนัก ซึ่งก็ทำให้ไม่ต้องกังวลกับชีวิตนัก “แก่แล้วจะคิดอะไรไม่ได้ไม่กังวลพึ่งพาลูกไป”

พี่พลอยบอกว่า ไม่ชอบเปรียบเทียบกับใครที่มี ทุกวันนี้ก็ถือว่าตัวเองมีความสุขตามอัตภาพ

พี่พลอยไม่ได้คิดเรื่องเวรกรรม แต่คิดว่าพอใจกับชีวิตนี้ของตน พี่พลอยหาความสุขทางใจ นอกจากเลี้ยงหลานแล้ว ก็คือการซื้อของไปทำบุญที่สุเหร่า

กรณีพี่พลอย ความคิดเรื่องอายุและการที่ลูกไม่ใหทำงาน ประกอบกับการคิดที่ไม่เปรียบเทียบกับผู้ที่ฐานะดีกว่า แต่ยอมรับและพอใจตนเอง ทำให้รู้สึกมั่นคงในชีวิต

ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตกรณีกลุ่มคนชนชั้นกลางล่าง

กลุ่มคนชนชั้นกลางล่างในชุมชนมีประมาณ 70% การศึกษานี้ศึกษาผู้ให้ข้อมูลที่จัดเป็นชนชั้นกลางล่างจำนวน 14 คนซึ่งทั้งหมดไม่เข้าเงื่อนไขการลงทะเบียนเพื่อขอรับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ การศึกษาพบว่า คนชนชั้นกลางล่างมีความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตสูงกว่ากลุ่มคนจน สาเหตุสำคัญน่าจะเป็นเพราะแม้ว่าคนชนชั้นกลางล่างมีรายได้มากกว่าคนจนก็ตาม แต่ก็มีมาตรฐานการใช้ชีวิตที่สูงกว่าด้วย (เช่น ต้องผ่อนรถมอเตอร์ไซด์) รายได้ที่มีจึงมักไม่พอ คนชนชั้นกลางล่างมีความคาดหวังที่จะเลื่อนฐานะขึ้น (เพราะในด้านหนึ่งมีโอกาสความเป็นไปได้มากกว่าคนจน) และมักคิดเปรียบเทียบกับผู้ที่มิฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่า แต่การยังไม่สามารถเลื่อนฐานะได้ หรือดำรงสถานะที่เป็นอยู่อย่างปริบๆ ก็ทำให้รู้สึกไม่มั่นคง ในที่นี้ขอเสนอกรณีของชัยวัฒน์ สุขน อรศรี และกระมะล

ชัยวัฒน์ : “รายได้เดือนละ 15,000 บาท ไม่มีเหลือออม”(ชัยวัฒน์, 2560, สัมภาษณ์)

ชัยวัฒน์ วัย 36 ปี จบการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 อาชีพเป็นลูกจ้างช่างไฟฟ้าของโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง รายได้เดือนละ 15,000 บาท ยังอาศัยอยู่บ้านของพ่อแม่ มีภรรยาที่เพิ่งให้กำเนิดลูกบ้านที่อาศัยอยู่มีเนื้อที่ 38 ตารางวา ลักษณะบ้าน 2 ชั้นครึ่งตึกครึ่งไม้ ฝาเฌอร่าหลังคากระเบื้อง มีผู้อาศัย 7 คน สุนัข 2 ตัว

บ้านมีสิ่งอำนวยความสะดวก มอเตอร์ไซด์ 1 คัน จักรยาน 1 คัน คอมพิวเตอร์ 1 โทรทัศน์ 1 โทรศัพท์ 1 เครื่อง แอร์ 1 เครื่อง พัดลม 2 ตัว

รายได้ที่เขาหามาได้หมดไปกับใช้จ่าย ในแต่ละเดือน ไม่มีเงินเหลือออม ค่าใช้จ่ายที่มีหลายทาง เช่น ผ่อนรถมอเตอร์ไซด์ ลูกเพิ่งเกิดมาใหม่ เขาไม่เสพสิ่งมีค่าทุกอย่าง แต่มีการพินหนอยก่องในจำนวนเงินไม่มาก

ชัยวัฒน์ตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้สึกมั่นคงในชีวิต ด้วยประเด็นรายได้ เขาอยากมีรายได้มากกว่านี้ เพราะลูกยังเล็ก ต้องหารายได้ให้พอเลี้ยงลูก และครอบครัวให้สุขสบาย “รายได้ที่มากพอจึงทำให้รู้สึกมั่นคงในชีวิต” คำตอบของชัยวัฒน์แสดงถึง การเห็นความรู้สึกในชีวิตที่โน้มไปทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ซึ่งต่างจากกรณีป่าซ้อย ป่านวล ที่ผู้ศึกษาได้นำเสนอในหัวข้อก่อนหน้านี้

ชัยวัฒน์ระบุว่า กังวลเรื่องรายได้ที่ไม่ค่อยเพียงพอค่าใช้จ่ายมากตัวของแพงทุกอย่าง เขายอมรับว่า คิดเปรียบเทียบกับฐานะกับคนอื่นที่ดีกว่านอกชุมชน แต่ก็ไม่ถึงกับหวังว่าต้องเป็นเหมือนเขา

ความคาดหวังของเขาส่วนใหญ่เกี่ยวกับอาชีพและการได้รับการยอมรับในสังคมที่ทำงาน เรื่องของกรรมเก่าก็เชื่ออยู่บ้าง แต่เห็นว่าขึ้นอยู่กับตัวเองในปัจจุบันด้วย

กรณีชัยวัฒน์ข้างต้นน่าจะเป็นตัวอย่างปกติทั่วไปของพนักงานระดับปฏิบัติการซึ่งมีรายได้จัดเป็นชนชั้นกลางล่าง รายได้ของพวกเขาไม่สูงมากเมื่อเทียบกับการต้องใช้ปัจจัยในการครองชีพยกตัวอย่างการมีลูก ทำให้ต้องใช้จ่ายเพิ่มมาจากเงินรายได้ของตน ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตจึงไม่สูงนัก

สุขน : “เช่าร้านคนอื่นเพื่อขายอาหาร การค้าไม่แน่นอน”(สุขน, 2560, สัมภาษณ์)

สุขน วัย 45 จบการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อาชีพค้าขายร้านค้าภายนอกชุมชน ขายกล้วยจิ้มโดยร้านยังเช่าเขาอยู่ แลวหน้าวัดที่อยู่ใกล้ชุมชน สุขนไม่ได้ไปลงทะเบียนเพื่อขอรับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รอใช้สวัสดิการ “บัตรทอง” เธอไม่มีมรดกตกทอดจากพ่อแม่ และยังอาศัยอยู่กับพ่อแม่ เธอมีความต้องการอยากมีบ้านและที่ดินเป็นของตัวเอง อยากมีเงินมีชีวิตที่ดีขึ้น ยังไม่สู้จะพอใจสภาพในชีวิต

สุขนมีรถยนต์เก๋งเก่า บอกว่าอยากมีบ้านและอยากมีร้านค้าเป็นของตนเอง

บ้านมีเนื้อที่ 19 ตารางวา ลักษณะบ้าน 2 ชั้น มีผู้อาศัย 10 คน สุขนมีรายได้เดือนละ 12,000 บาท ใช้จ่ายเดือนละ 12,000 บาท เงินออมไม่มี มีหนี้สิน 9,000 บาท

สิ่งอำนวยความสะดวกที่มี รถยนต์ 1 คัน โทรศัพท์ 1 เครื่อง โทรทัศน์ 1 เครื่อง ตู้เย็น 1 เครื่อง พัดลม 3 ตัว ไม่เล่นการพนัน ไม่ดื่มสุรา

สุขนมองความรู้สึกมั่นคงในชีวิตจากในแง่ของฐานะทางเศรษฐกิจ คือไม่เป็นหนี้ ค่าขายดีมีเงินเก็บชีวิตจะมั่นคง เธออยากจะมีร้านค้าของตัวเองที่มีพื้นที่กว้างขึ้น จะได้มีลูกค้ามาอุดหนุนมากๆ

เธอยอมรับว่า ชีวิตมีความกังวลไม่น้อย เพราะการที่ชีวิตยังไม่มั่นคงเสียที อยู่ในสภาพลุ่มๆ ดอนๆ

เธอคิดเปรียบเทียบชีวิตเธอกับผู้คนอื่นเสมอ “เราหากินกันทุกวันแทบไม่ได้หยุดก็ยังมีเลย แต่คนอื่นไม่ต้องทำงานมาก แต่เห็นเขายังมีกินมีใช้สบาย”

เธอยอมรับว่าเชื่อเรื่องของเวรกรรม คิดว่าตนเองคงทำบุญมาน้อย จึงไม่มีโชคเลย แค่ออกกิน พอใช้ไปวันๆ เท่านั้น

เธอคาดหวังในชีวิตว่า อยากมีบ้านเป็นของตัวเอง หวังมีเงินส่งลูกเรียนหนังสือให้จบ

กรณีสุขน เป็นตัวอย่างแม่ค้ารายย่อยที่พบกับความผันผวน ไม่แน่นอนเป็นประจำ (อย่างเช่น ถ้าฝนตก สินค้าสดที่เตรียมมาขายก็กระทบ) อย่างไรก็ตาม การเป็นแม่ค้าทำให้มีรายได้มากกว่ากลุ่มคน จนแน่นอน และทำให้มีความคาดหวังในมาตรฐานชีวิตที่สูงขึ้น (เช่น อยากซื้อบ้านใหม่) การที่มียังไม่ได้รับพอที่หวัง ทำให้รู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต

ออร์ศรี : “ไม่ถึงกับจนถ้าไปเปรียบหรือมองกับคนอื่นหลายๆ คน แต่ถ้ามองเฉพาะตัวเอง มองว่าตัวเราจน”(ออร์ศรี, 2560, สัมภาษณ์)

ออร์ศรี วัย 34 ปี จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีอาชีพเป็นลูกจ้างชั่วคราว กรุงเทพมหานคร (จึงไม่ลงทะเบียนเพื่อขอรับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ) รายได้เดือนละ 11,000 บาท อาศัย 3 คน สามีและลูก ออร์ศรีไม่ได้รับมรดกจากพ่อแม่ โดยอาชีพ ทำให้มีสวัสดิการสำรองจ่ายเบิกคืนภายหลังครอบคลุมพ่อแม่ สามี ภรรยา และบุตร ออร์ศรีเป็นคนจากชุมชนมิตรมงคลเดิมแล้วย้ายตามชุมชนมาอยู่ที่แห่งใหม่ในปัจจุบัน ปัจจุบันสภาพชีวิตดีขึ้น แต่ก็ยังไม่พอใจในชีวิต อยากมีบ้านใหม่ที่อยู่ข้างนอกชุมชน เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า อยากมีรถยนต์ อยากมีสิ่งของ อยากมีเงินมากๆ เท่าเทียมเขา คิดว่าดีที่มีบ้านอยู่เป็นของเราเองไม่ต้องอาศัยคนอื่นอยู่ ทำให้สบายใจ ออร์ศรีนิยามตนเองว่าไม่ถึงกับจนถ้าไปเปรียบหรือมองกับคนอื่นหลายๆ คน แต่ถ้ามองเฉพาะตัวเอง มองว่าตัวเราจน

บ้านของออร์ศรีมีเนื้อที่ 19 ตารางวา ลักษณะ 2 ชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้

รายได้ที่มีแค่พอรายจ่ายซึ่งราว 11,000 บาทเช่นกัน เงินออมจึงไม่มี มีหนี้สินอยู่ 15,000 บาท การพัวพันเล่นหวยบ้างนิดหน่อย

สิ่งอำนวยความสะดวก รถยนต์ 1 คัน มอเตอร์ไซด์ 1 คัน โทรทัศน์ 1 เครื่อง โทรศัพท์ 1 เครื่อง เครื่องเสียงโสมเบียเตอร์ 1 เครื่อง เครื่องซักผ้า 1 เครื่อง ตู้เย็น 1 เครื่อง พัดลม 2 ตัว

ออร์ศรีตอบคำถามเกี่ยวกับความรู้สึกมั่นคงในชีวิตว่า จะรู้สึกมั่นคง ต้องมีเงิน มีบ้าน มีรถ มีสิ่งของที่ตอบสนองความสุข

ออร์ศรีไม่กังวลกับชีวิตมากนัก เพราะตนมีงาน มีอาชีพ

ออร์ศรีเปรียบเทียบชีวิตตนกับคนรวย “น่าจะมีความสุขที่คนรวยๆ เขามีบ้าง”

ออร์ศรียอมรับว่าเชื่อในเรื่องของเวรกรรมหรือไม่ “เชื่อนะมีโอกาสก็ทำบุญบ่อย”

ออร์ศรีคาดหวังชีวิตว่า ชีวิตขอให้มีความสุขในครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญ

ออร์ศรีคิดว่า พยายามหาหารายได้พิเศษให้กับตัวเอง เพื่อจะสามารถทำให้ชีวิตมีความสุขเพิ่มขึ้น เช่น ได้กิน เที่ยว มีกำลังซื้อของที่อยากได้ อยากมีบ้านใหม่

ในกรณีออร์ศรี การมีชีวิตในปัจจุบัน แม้ดีกว่าการมีชีวิตที่อยู่ในชุมชนเดิม แต่ชีวิตปัจจุบันยังเป็นเพียงทางผ่าน ออร์ศรียังประเมินว่าสักวันจะไปซื้อบ้านมีชีวิตที่ดีกว่าการอยู่ในปัจจุบัน การไม่คิดเปรียบเทียบสถานะในแบบที่จะทำให้เกิดความกลัว มีผลให้ออร์ศรีไม่เครียดนัก

กรณีล : “ซั่มมอเตอร์ไซด์รับจ้าง รวมๆ พอใจชีวิตในวันนี้”(กรณีล, 2560, สัมภาษณ์)

กรณีล วัย 49 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อาชีพซั่มมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เขาไม่ได้ลงทะเบียนเพื่อขอรับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เขาไม่มีกรรมสิทธิ์ในบ้านของตน ไม่มีรถยนต์ บ้านและที่ดินเป็นของพี่สาวให้อยู่กับแม่ แต่ตอนนี้แม่เสียชีวิตแล้ว ตอนนี้อยู่กับภรรยาและลูกชายคนเดียว ส่วนพี่สาวและครอบครัวมีบ้านอยู่นอกชุมชน

บ้านที่อาศัยอยู่มีเนื้อที่ 19 ตารางวา ลักษณะบ้าน 2 ชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้ อกศยอยู่ทั้งหมด 3 คน คือ ภรรยาและลูก เขามีรายได้เดือนละ 15,000 บาท ค่าใช้จ่ายเดือนละ 8,000 บาท เก็บออมเดือนละ 7,000 บาท ไม่มีหนี้สิน เขานิยามตนเองเป็นคนฐานะปานกลางพอกินพอใช้ และพอใจในชีวิตการไปโรงพยาบาล ใช้บัตรทอง

สิ่งอำนวยความสะดวก มอเตอร์ไซด์ 1 คัน จักรยาน 1 คัน โทรทัศน์ 2 เครื่อง โทรศัพท์ 1 เครื่อง ตู้เย็น 1 เครื่อง พัดลม 2 ตัว เขาดื่มเหล้าบ้างตามโอกาส ไม่เล่นการพนัน

เขามองความรู้สึกมั่นคงในชีวิตว่า “เป็นเรื่องคาดการณ์ไม่ได้ ชีวิตไม่มีอะไรแน่นอน อยู่นะอย่างนี้” แต่รวมๆ เขาก็เห็นว่า ชีวิตเขาในวันนี้ก็ดีกว่าในอดีตมาก เมื่อมองย้อนไปอดีต เขาอดที่จะพอใจชีวิตปัจจุบันไม่ได้

ชีวิตมีความกังวลหรือไม่ เขาบอกว่า “ไม่แน่ใจ ทุกวันนี้ก็สบายใจดี ที่ผ่านมาก็เคยมีปัญหาอะไร”

เรื่องเปรียบเทียบชีวิตเรากับคนอื่นหรือไม่ เขาคิดเปรียบเทียบ แต่ขณะเดียวกันก็รู้จักตัวเอง เขาเชื่อเรื่องของเวรกรรม “ทำอย่างไร ได้อย่างนั้น ไม่ทำ ก็ไม่มี”

ความคาดหวังในชีวิตของเขา คือ การให้ครอบครัวมีความมั่นคงตลอดไป

กรณีกรณีล เป็นตัวอย่างลักษณะชนชั้นกลางล่างที่พอใจชีวิตตน ทำให้รู้สึกมั่นคงในชีวิต การที่การศึกษานี้ใช้ปัจจัยด้านฐานะทางชนชั้นมาตรวจสอบกับประเด็นความรู้สึกมั่นคงในชีวิตนั้น มิได้หมายความว่าปัจจัยทางชนชั้นจะกำหนดโดยตรงต่อความรู้สึกมั่นคงในชีวิต ปัจจัยชนชั้นมีความสำคัญในแง่ประเด็นความมั่นคงในชีวิตทางภวิสัยและความรู้สึกมั่นคงในชีวิต แต่ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตนั้นก็ยิ่งเกี่ยวข้องกับภวิสัยหรือเงื่อนไขทางสังคมอื่นๆ ที่หลากหลาย (ดังเช่น ระบบคิดบางอย่างที่มีการถ่ายทอดปลูกฝังทางสังคม) อีกด้วย

ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตกรณีกลุ่มคนชนชั้นกลางกลาง

กลุ่มคนชนชั้นกลางกลางในชุมชนมีประมาณ 20% การศึกษานี้ศึกษาผู้ให้ข้อมูลที่จัดเป็นชนชั้นกลางกลาง จำนวน 6 คน การศึกษาพบว่า คนชนชั้นกลางกลางที่มีหนี้สินมีแนวโน้มที่จะรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตสูงสุดเมื่อเทียบกับกลุ่มคนยากจน และกลุ่มคนชนชั้นกลางล่าง ปัจจัยการเปรียบเทียบสถานะเป็นตัวสำคัญ การที่บุคคลใดในแต่ละวันมีโอกาสใช้ชีวิตนอกชุมชนมากจะมีแนวโน้ม

คิดเปรียบเทียบสถานะตนกับผู้ที่เหนือกว่าสูงกว่าผู้ที่ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่ภายในชุมชน ในที่นี้
ขอนำเสนอกรณีของสุโข ชูพงศ์ และไพศาล

สุโข : มีรถตู้เก่าเที่ยว แต่ยังไม่รู้สึกจน (สุโข, 2560, สัมภาษณ์)

สุโข อายุ 44 จบการศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อาชีพรถตู้ของตัวเอง ขับเอง เข้ากลุ่ม
เกี่ยวกับการท่องเที่ยว มีงานสม่ำเสมอ รายได้จึงสูงพอสมควร รายได้เดือนละประมาณ 35,000 บาท
บ้านที่อยู่เนื้อที่ 30 ตารางวา ลักษณะ 2 ชั้น ครึ่งปูนครึ่งไม้

สิ่งอำนวยความสะดวก รถตู้ 1 คัน โทรศัพท์ 1 เครื่อง โทรทัศน์ 1 เครื่อง ตู้เย็น 1 เครื่อง
พัดลม 2 ตัว เครื่องปรับอากาศ 1 เครื่อง

แม้โดยภายนอก สุโขจัดเป็นคนมีฐานะดีในชุมชน แต่เขามักบ่นเสมอและเรียกตัวเองว่าเป็น
คนจน ขณะที่ใครๆ มองว่าเขาฐานะมั่นคงมากกว่าคนอื่นจำนวนมากในชุมชน ตัวเขาเองกลับบอกว่า
รู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต เหตุผลคือเขามีภาระหนี้สินจากการผ่อนรถอยู่

สุโขชอบเปรียบเทียบกับคนอื่นนอกชุมชนที่เขาไม่รายได้สูง มั่นคงกว่า “เปรียบว่าเราทำงาน
ทุกวันแต่ยังไม่มียกเงินเท่าคนอื่นเลย รายจ่ายมากกว่ารายรับ” เป็นที่น่าสังเกตว่า ชีวิตการงานของเขา
ต้องปฏิสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชน มีโอกาสคิดเปรียบเทียบกับผู้ที่มีสถานะสูงกว่าอยู่เสมอ

เขายอมรับว่า ชีวิตมีความกังวลมาก “กังวลนะยังมองไม่เห็นความมั่นคงของชีวิตเลยเพราะมี
ภาระหนี้สินผ่อนรถ”

ที่สำคัญเขาอยากมีบ้านใหม่ที่อยู่นอกชุมชน มีพื้นที่ปลูกผัก ปลูกต้นไม้ อยากมีเงินมาก
พอที่จะส่งลูกเรียนสูงๆ และมีเงินเหลือออมมากพอที่จะใช้ในยามชรา

กรณีสุโข แม้การเป็นชนชั้นกลางกลางที่มีรายได้และทรัพย์สินมากกว่าชนชั้นกลางล่างก็ตาม
แต่ในขณะเดียวกันการที่สามารถก่อหนี้ได้มากขึ้นนั้น ก็ส่งผลต่อความห่างไกลระหว่างสิ่งที่มีและสิ่งที่
อยาก (ภาวะการหมดหนี้) ทำให้เขามีความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิตสูง ชัดเจนว่าการเปรียบเทียบสถานะ
ของเขากับผู้ที่มีฐานะดีกว่าเกี่ยวข้องต่อความรู้สึกไม่มั่นคง ความคาดหวังที่จะมีมาตรฐานชีวิตที่ดีขึ้นซึ่ง
ปัจจุบันยังไม่บรรลุ ย่อมกระทบความรู้สึกมั่นคงในชีวิต

**ชูพงศ์ : เกษียณอายุจากการเป็นพนักงาน ขสมก. และเปิดร้านขายของ (ชูพงศ์, 2560,
สัมภาษณ์)**

พี่ชูพงศ์ วัย 64 ปี จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนโคราชก่อนที่จะ
มาอยู่ชุมชนมิตรมงคลเดิม และติดตามโยกย้ายมาชุมชนใหม่ ฐานะปัจจุบันดีขึ้น “ชีวิตดีขึ้น ก่อนนี้เช่า
บ้านเขาอยู่ เดียวนี้เป็นบ้านเรา ไม่ต้องกังวล” อาชีพเดิมพี่ชูพงศ์เป็นพนักงานขับรถ ขสมก. หลัง
เกษียณเขาได้เงินบำเหน็จหลายแสนบาท ปัจจุบันเป็นประธานของชุมชนและค้าขายที่บ้านบ้านเปิด
เป็นร้านโชห่วย กำไรตกเดือนละประมาณ 6,000 บาท

บ้านของพี่ชูพงศ์อยู่บนเนื้อที่ 38 ตารางวา ลักษณะบ้าน 1 ชั้น สร้างด้วยปูนกึ่งไม้หลังคา
กระเบื้อง มีผู้อาศัยทั้งหมด 6 คน ลูกและหลาน สิ่งอำนวยความสะดวก รถยนต์อีซูซุ 1 คันตู้เย็น 2
เครื่อง คอมพิวเตอร์ 1 เครื่อง โทรทัศน์ 2 เครื่อง โทรศัพท์ 1 เครื่อง เครื่องเสียง 1 เครื่องพัดลม 4
ตัว เครื่องปรับอากาศ 1 เครื่อง

พี่ชูพงศ์มองความรู้สึกมั่นคงของชีวิตของตนว่า เป็นไปตามปกติตามอายุ เมื่อตอนอายุมากขึ้น ก็มีเงินเหลือเก็บมากขึ้น ก็รู้สึกมั่นคงมากขึ้น “ตลอดชีวิต พยายามระมัดระวังใช้จ่าย ชีวิตในตอนสูงวัย จึงมีความมั่นคงได้พอสมควร”

สำหรับความกังวลในชีวิต พี่ชูพงศ์บอกก็มีบ้าง

พี่ชูพงศ์ไม่ชอบคิดเปรียบเทียบชีวิตตนกับคนอื่นที่รวยกว่า และมองว่าเรื่องของเวรกรรมนั้น ใครทำอะไรได้ไว้ ก็ได้รับสิ่งนั้น

พี่ชูพงศ์บอกไม่คาดหวังในชีวิตสูง ต้องการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามคำสอนของในหลวง รัชกาลที่ 9 จะทำให้ชีวิตมั่นคงอย่างไร บอกว่าชีวิตมั่นคงแล้วพอประมาณ

พี่ชูพงศ์บอกตนมีความสุขจากการอยู่กับลูกหลานและช่วยเหลือสังคมตามที่ได้

ขณะที่สุขในวัยกลางคน (44 ปี) เป็นชนชั้นกลางกลางที่คิดเปรียบเทียบกับฐานะกับผู้ที่เหนือกว่า พี่ชูพงศ์ในวัยสูงอายุ (64 ปี) จะคิดเปรียบเทียบกับฐานะตนในอดีต พี่ชูพงศ์มีความคาดหวังในชีวิตไม่สูง โดยระบุว่า ยึดแนวคิดความพอเพียง (การใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามคำสอนของในหลวงรัชกาลที่ 9) ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของพี่ชูพงศ์จึงมีมากกว่าสุข อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้ชีวิตส่วนใหญ่ของพี่ชูพงศ์จะอยู่ในชุมชน ไม่ได้เผชิญมากนักกับคนในสังคมภายนอกในส่วนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหนือกว่า

ไพศาล : เจ้าของรถแท็กซี่ 2 คัน แต่ก็รู้สึกไม่มั่นคง (ไพศาล, 2560, สัมภาษณ์)

ไพศาล วัย 48 ปี จบการศึกษามัธยมปีที่ 3 อาชีพขับรถแท็กซี่ และให้คนอื่นเช่ารถแท็กซี่อีก คันที่มีด้วย อยู่บ้านเนื้อที่ 19 ตารางวา ลักษณะบ้าน 1 ชั้น สร้างด้วยปูนหลังคากระเบื้อง ครอบครัวยังมี 6 คน ไพศาลว่า ทุกวันนี้ยังเป็นหนี้สินต้องผ่อนรถทุกเดือน

สิ่งอำนวยความสะดวก รถยนต์ 2 คัน มอเตอร์ไซด์ 2 คัน โทรทัศน์ 2 เครื่อง ตู้เย็น 1 เครื่อง พัดลม 3 ตัว เครื่องปรับอากาศ 1 เครื่อง

แม้จะมีรถยนต์ 2 คัน รถมอเตอร์ไซด์ 2 คัน บ้านมีเครื่องปรับอากาศ แต่ไพศาลยังรู้สึกไม่ค่อยมั่นคงในชีวิตนัก ไพศาลอยากมีหลักประกันชีวิตที่ดีกว่านี้อีก เพราะปัจจุบันยังมีหนี้จากการผ่อนรถอยู่ ยังไม่สามารถออมเงินได้เท่าใดนัก “จะต้องมีเงินฝากไว้กินไว้ใช้ยามบั้นปลายของชีวิต ตอนนี้อย่าไปไม่ถึงไหน”

ความกังวลของไพศาลคือ ห่วงอนาคตลูก

ไพศาลไม่ชอบเปรียบเทียบชีวิตตนกับคนอื่นที่เหนือกว่า แต่คิดว่ายังดีกว่าคนอื่นที่แย่มากกว่าตน

ในเรื่องความเชื่อเรื่องของเวรกรรม ไพศาลว่า เรื่องเวรกรรมน่าจะมีส่วนจริงอยู่ เพราะขนาดชีวิตตนทำงานทุกวัน ไม่มีวันหยุด ยังไม่มีเงินมากให้รู้สึกมั่นคงเลย

กรณีไพศาล ดูจะมีลักษณะผสมผสานระหว่างสุขกับพี่ชูพงศ์ ในด้านหนึ่ง การมีภาระหนี้ทำให้ไม่มั่นคง ในอีกด้าน การไม่ชอบเปรียบเทียบสถานะกับผู้ที่เหนือกว่า แต่ดูจากผู้ที่ต่อยกว่า มีส่วนช่วยให้รู้สึกมั่นคงขึ้น